

การแปล : พยานแห่งสายสัมพันธ์ฝรั่งเศส-ไทย

Translation : the Evidence of French-Thai Relationship

กัณตพงศ์ จิตต์กล้า¹

บทคัดย่อ

บทบาทโดยตรงของการแปล คือ การสื่อความหมายจากภาษาหนึ่งไปยังภาษาหนึ่ง แต่ในอีกมุมมองหนึ่งจะพบว่า การแปลยังทำหน้าที่สื่อกลางทางวัฒนธรรมของคนต่างชาติต่างภาษากัน การแปลฝรั่งเศส-ไทยและไทย-ฝรั่งเศสก็เป็นเช่นนั้น เมื่อพิจารณาถึงต้นเค้าของการแปลในสายนี้ จะทำให้มองเห็นภาพรวมของความสัมพันธ์ฝรั่งเศส-ไทยที่ยาวนานกว่าสามศตวรรษ ทั้งในแง่มุมมองของประวัติศาสตร์และการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ

Abstract

The direct role of translation is to transfer meanings from one language to another language. On the contrary, translation also plays an intermediary role of transferring different cultures. The translation from French into Thai or from Thai into French performs this role as well. We can trace back the French-Thai relationship, which are aged over three centuries, upon the historical and academic exchange aspects.

เหตุใดมนุษย์ที่อยู่บนซีกโลกตะวันออกจึงรู้จักและเข้าใจมนุษย์สังคมและวัฒนธรรมในซีกโลกตะวันตก แม้จะไม่เคยเดินทางไปเลยก็ตาม และข้อสำคัญไม่เคยเรียนภาษาตะวันตกนั้นเลย อาทิ คนไทยเรียนรู้ข้อคิดทางการเมืองของรูสโซ (Rousseau) ผ่านงานเขียนขึ้นเอกเรื่อง สัญญาประชาคม (Le Contrat Social)

¹ อ.ม. (ฝรั่งเศสศึกษา) อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาฝรั่งเศส คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การวิเคราะห์โฆษณาโดยอาศัยศาสตร์ที่เรียกว่า “สัญวิทยา”² ของโรล็องด์ บาร์ตส (Roland Barthes) นักสัญวิทยาชื่อดังชาวฝรั่งเศส หรือ การติดตามข่าวสารด้านสมุทรศาสตร์ของสถาบันค้นคว้าเพื่อประโยชน์ทางทะเลแห่งฝรั่งเศส (Institut Français de Recherche pour l'Exploitation de la Mer) ทั้งนี้เพราะการรับรู้ดังกล่าวเกิดจากผลพวงของการแปลหรือการถ่ายทอดภาษา การแปลมิได้เกิดขึ้นอย่างเป็นเอกเทศ มีวิวัฒนาการที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ บทความนี้จะนำเสนอพัฒนาการของการแปลโดยสังเขป ความสัมพันธ์ของประเทศฝรั่งเศสและประเทศไทยด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแปล และการสร้างสรรค์งานแปลฝรั่งเศส-ไทยและไทย-ฝรั่งเศส

พัฒนาการของการแปล

เดิมทีการแปลไม่อยู่ในฐานะที่เป็น “ศาสตร์” เป็นเพียงกิจกรรมของผู้คงแก่เรียน งานแปลชิ้นแรกๆ คือ ปรัชญากรีก คัมภีร์ศาสนา วิทยาการของชนชาติอาหรับ กระทั่งสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นศตวรรษที่วิชาการด้านภาษาและวรรณคดีในยุโรปเฟื่องฟู มีผลงานแปลวรรณกรรมอังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลีเป็นกรีก ละตินออกมาสู่ท้องตลาด ภาษาที่แปลคือ จากกรีกเป็นละติน จากละตินเป็นอาหรับ และจากอาหรับกลับไปเป็นกรีก (ดวงตา สุพล, 2535: 1) ต่อมาเมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีการเดินทางติดต่อเพิ่มมากขึ้น การแปลย่อมมีความต้องการมากขึ้นเช่นกัน แต่ว่าการแปลจะได้รับความสำคัญในระดับชาติก็เมื่อความขัดแย้งและสงครามของมหาอำนาจในยุโรปสิ้นสุดลง นับแต่การลงนามในสนธิสัญญาแวร์ซายส์ ค.ศ. 1783 การแปลข้อตกลงและสัญญาจำนวนมาก ผู้แปลที่มีความรู้ภาษาต่างประเทศหลายภาษาจึงเป็นที่ต้องการ แต่นักแปลก็มี

² สัญวิทยา คือ ศาสตร์ที่ศึกษาว่าบรรดากระบวนการใช้สัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนมีกระบวนการผลิตสร้าง กระบวนการทำงาน และกระบวนการรับรู้อย่างไร สัญลักษณ์เป็นหน่วยสื่อความหมายที่อยู่ตรงใจกลางระบบสัญวิทยา ประกอบด้วยสองปัจจัย หนึ่งคือ “รูปสัญลักษณ์” อาทิ ถ้อยคำ ภาพ วัตถุแห่งการบริโภค สองคือ “ความหมายสัญลักษณ์” อาทิ ความมั่นคง อำนาจ ความทันสมัย การวิเคราะห์ตามศาสตร์ดังกล่าวจะนำไปสู่ความหมายแฝงที่วัฒนธรรมหนึ่งจะผูกพันกับอุดมการณ์หนึ่ง ดังนั้น ความหมายแฝงจึงมีสถานะเป็นมายาคติ (mythologie)

ข้อขัดแย้งที่ ตกลงกันไม่ได้และเริ่มสงสัยเกี่ยวกับหลักการแปล วิธีแปลและอื่นๆ ที่มุ่งไปสู่การรักษาสถานภาพทางภาษาและมาตรฐานคุณภาพของผลงาน ความคิดของนักแปลแต่ละคนที่ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันเป็นเวลานานได้พัฒนาขึ้นจนเป็นหลักการ (สิทธา พินิจภูวดล, 2526: 5) จากจุดนี้เองที่การแปลได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนมาถึงขั้นที่ยอมรับกันว่าเป็น “ศาสตร์” ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง หลายประเทศต่างรีบฟื้นฟูบ้านเมืองและเศรษฐกิจของตน การดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศขยายวงออกไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การสร้างนักแปลสายธุรกิจจึงเกิดขึ้น และเพื่อฝึกฝนการแปลและล่ามให้แก่หน่วยงานขององค์การสหประชาชาติ จึงมีการจัดตั้งสถาบันการสอนวิชาแปลและล่ามขึ้นที่กรุงเจนีวา กรุงปารีส และกรุงนิวยอร์ก สำหรับสถาบันผลิตนักแปลและล่ามแห่งกรุงปารีสนั้นเดิมเป็นเพียงวิทยาลัยเล็กๆ ครั้นความสำคัญของการผลิตนักแปลและล่ามมีมากขึ้น จึงพัฒนาเป็นคณะวิชาเมื่อ พ.ศ. 2500 ใช้ชื่อว่า สถาบันล่ามและนักแปลชั้นสูง (École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs หรือ ESIT) จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตรจนถึงระดับดุษฎีบัณฑิต (Doctorat en Traductologie)

ในประเทศไทย สถานภาพการเรียนวิชาการแปลจัดเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนภาษาต่างประเทศโดยทั่วไปจัดอยู่ในหลักสูตรปริญญาตรี มักจะจัดให้นักศึกษาชั้นปีที่ 3 ขึ้นไป เนื่องจากผู้เรียนผ่านการศึกษาโครงสร้างทางภาษาและวัฒนธรรมของภาษาต่างประเทศมากพอที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแปลเบื้องต้น สำหรับหลักสูตรปริญญาโทจะปรากฏในหมวดวิชาเลือกของวิชาเอกอาทิ การแปลชั้นสูง สำหรับคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เปิดสอนเพิ่มเติม 1 รายวิชาคือ “การแปลเอกสารทางประวัติศาสตร์” ในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาฝรั่งเศสศึกษา ส่วนการศึกษาเฉพาะสาขากการแปลและการล่าม สามารถเข้าศึกษาได้ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการการแปลฝรั่งเศส-ไทย มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยรามคำแหง หลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากหลักสูตรการศึกษาที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้น มีประเด็นชี้ชวนให้ค้นคว้าต่อว่า เหตุใดจึงมีการเรียนการสอนวิชาแปลภาษาฝรั่งเศสในประเทศไทย และริเริ่มเมื่อใด ปัจจุบันมีการผลิตผลงานแปลมากน้อยเพียงใดและอยู่ในสาขาวิชาใดบ้าง

การแปลสายภาษาฝรั่งเศสในประเทศไทย

เป็นที่ทราบกันดีว่า ในประเทศไทยมีการแปลมาเป็นเวลานานแล้ว นับแต่สมัยอยุธยาตอนปลายและต้นรัตนโกสินทร์ แม้ว่าการแปลส่วนใหญ่ในสมัยนั้นจะมีใช้แปลตามความหมายของการถ่ายทอดความหมายเช่นที่เราเข้าใจกันในสมัยปัจจุบัน กล่าวคือ เป็นผลงานตามลักษณะของการถอดความหรือแปลเรียบเรียง ดังที่ศาสตราจารย์กุหลาบ มัลลิกะมาสกล่าวไว้ว่า “การรับวรรณกรรมของชาติอื่นมาเป็นของตน ไทยมาดัดแปลงปรับปรุงเสียจนมีลักษณะเป็นไทยแท้ สอดคล้องกับวัฒนธรรมและรสนิยมไทย” (จินตนา ยศสุนทร, 2541: 31) ตัวอย่างผลงานประเภทนี้ อาทิ รามเกียรติ์ที่เริ่มมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีหรืออินทนาในสมัยอยุธยาตอนปลาย และราชาธิราชในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นงานที่ไม่ได้ทำกันอย่างแพร่หลาย ส่วนใหญ่จะอยู่ในวงการศาสนา หรือมิฉะนั้นก็เป็นงานในราชสำนัก เป็นไปตามพระบรมราชโองการ

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ในตอนแรก การแปลหรือถอดความจะทำจากต้นฉบับภาษาตะวันตกของเพื่อนบ้านที่เราติดต่อกันมีสัมพันธ์ไมตรีด้วย เช่น จากภาษามอญ เขมร ขวา จีน อินเดีย จนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อมีการพิมพ์และอิทธิพลของทางตะวันตกเริ่มเข้ามา ก่อให้เกิดความสนใจที่จะแปลจากภาษาตะวันตก และมาเฟื่องฟูอย่างแท้จริงในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยพระองค์ทรงแปลและเรียบเรียงวรรณกรรมตะวันตกเป็นภาษาไทยเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ผลงานส่วนใหญ่เป็นงานที่แปลหรืองานเรียบเรียงมาจากภาษาอังกฤษ

สำหรับงานแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทยหรือภาษาไทย-ฝรั่งเศส ริเริ่มในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จากหลักฐานพบว่าเมอริซิเอร์ เดอ ลา ลูแบร์ ราชทูตที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงส่งมาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงสยามกลับไปทูลเกล้าฯ ถวายรายงานว่า “สมเด็จพระนารายณ์มหาราชผู้ทรงเป็นพระสหาย

ของพระเจ้าหลุยส์ ที่ 14 นั้น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้แปลบทนิพนธ์ของแกนต์-เคอร์ซ (Quint-Curce) ออกเป็นภาษาสยาม” (กาลลัวส์, 2541: 22) สำหรับการแปลภาษาไทย-ฝรั่งเศส คาดว่าเป็นคณะมิสชันนารีฝรั่งเศสสังกัดคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (Missions Étrangères de Paris) ซึ่งเดินทางเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก เป็นผู้มีส่วนในการแปลภาษาไทยเป็นภาษาฝรั่งเศส เนื่องจากพบว่ามิตรารเรียนภาษาไทยที่แต่งโดยบาทหลวงลาโน (สิทธิา พินิจวุฒิล, 2526: 29) สำหรับรูปแบบการเขียน สันนิษฐานว่ามีการตั้งหลักด้วยภาษาไทย โดยเขียนคำอ่านจากการถ่ายเสียงด้วยอักษรไทยวัด (Romanized characters) ซึ่งเป็นหลักนิยมในสมัยนั้น³ และจึงแปลออกมาเป็นภาษาละตินและฝรั่งเศส

ในสมัยเดียวกันนี้ พบว่ามีการแปลทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและแบบล่ำม ดังปรากฏในบันทึกเรื่อง *Histoire naturelle et politique du royaume de Siam* ของ Nicolas Gervaise ความว่า “เมื่อได้กำหนดวันเข้าเฝ้าแล้ว ก็จะจัดให้นำราชสารซึ่งแปลเป็นภาษาสยามแล้วไปประดิษฐาน ณ ศาลา หรือ พลับพลา... จนกว่าพระเจ้าแผ่นดินจะได้ทรงแต่งตั้งเสนาบดีผู้ใหญ่เป็นผู้แทนพระองค์ไปเชิญมาอย่างมีเกียรติเสมออภัตริย์... เมื่อทรงอ่านทราบความแล้วจะทรงคืนให้แก่เสนาบดีรับไปเก็บไว้... ครั้นแล้วคณะทูตก็ (เข้าเฝ้า) ชี้แจงต่อพระคลังโดยผ่านล่ามถึงจุดประสงค์แห่งการมาเป็นทูตในครั้งนี้...” (แซร์แวงส, 2509: 291-294)

จากหลักฐานที่เก็บรักษาไว้ในหอจดหมายเหตุครุฑสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เขตบางรักชี้ให้เห็นว่า การเรียนการสอนแปลริเริ่มอย่างเป็นระบบในโรงเรียนคาทอลิกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กันตพงศ์ จิตติกล้า, 2550: 91) อันเป็นช่วงที่ประเทศสยามอยู่ในยุคปฏิรูปและเปิดรับโลกตะวันตกมากขึ้น ระบบการศึกษาในช่วงเวลานี้จึงเปลี่ยนใจทยอยไปจากเดิม โรงเรียนคาทอลิก

³ การถ่ายเสียงจากประโยคภาษาไทยแบบนี้ยังไปปรากฏอยู่ในผลงานทางศาสนาเรื่อง *Ars Magna Lucis at Umbrae* ของ A. Kircher ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1646 ความว่า “manusa tag lai aiu nai pendin sarason / iocio le vai ta pu nam tag fa le tag / pendin dai promahanacora chu Deus” สามารถเขียนออกมาเป็นรูปประโยคภาษาไทยดังนี้ “มนุษย์ทั้งหลายอยู่ในแผ่นดินสรรพวิญญาณและให้ท่านผู้นั้นทั้งฟ้าและทั้งแผ่นดินโดยพระนามกร คือ พระเจ้า Deus” (Bressan, 2003: 243)

ในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นมีการเรียนการสอนที่แตกต่างไปจากราชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในวงวิชาการฝรั่งเศส-ไทยศึกษาและศาสนจักรคาทอลิก เรียกโรงเรียนแห่งนี้ว่า “สามเณราลัย” (Collège séminaire) ซึ่งคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ก่อตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมนักบวชพื้นเมือง ขณะที่โรงเรียนคาทอลิกในสมัยรัตนโกสินทร์ได้ขยายรูปแบบการศึกษาอื่นด้วย กล่าวคือการก่อตั้งโรงเรียนสายสามัญเพื่อให้การศึกษามบรูตหลานชาวยุโรปที่เดินทางมาประกอบอาชีพในวงการการค้า การทูต การเมือง และชนชั้นปกครองของไทย ได้ส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าวเช่นกัน สถานศึกษาที่ก่อตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันประกอบด้วย โรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งอยู่ในการดูแลของภวตาคณะเซนต์คาเบรียล โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ โรงเรียน ซางตาคูร์สคอนแวนต์ โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ ซึ่งรับผิดชอบโดยภคินีคณะเซนต์ปอลเดอชาร์ต

การจัดการเรียนการสอนแผนภาษาอังกฤษและแผนภาษาฝรั่งเศส ในโรงเรียนเหล่านี้ มีการฝึกฝนทักษะการแปลให้กับนักเรียน แต่สันนิษฐานว่าเป็นการฝึกปฏิบัติโดยที่ไม่มีทฤษฎีภาษาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องเมื่อเทียบจากระยะเวลาการก่อตั้งโรงเรียนกับการเริ่มต้นของทฤษฎีภาษาศาสตร์ของโซสซูร์ หรือทฤษฎีความหมายของสถาบันลามและการแปลชั้นสูง กรุงปารีส ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงต้นและปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 อย่างไรก็ตาม คณะครูผู้สอนซึ่งเป็นนักบวชสามารถบ่มเพาะนักแปลฝีมือดี ผู้กฤษฎาสายการแปลฝรั่งเศส-ไทย และไทย-ฝรั่งเศส นักแปลกลุ่มนั้นคือ สันต์ ท. โกมลบุตร ศาสตราจารย์ ดร.จิตรเกษม สีนุญเรือง สตรีไทยคนแรกที่ได้รับดุษฎีบัณฑิตจากสาธารณรัฐฝรั่งเศสและอาจารย์ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) พ.ศ. 2536 นอกจากนี้ยังมีนักปราชญ์ นักวิชาการและนักแปลอีกหนึ่งท่านที่เคยเข้ารับการการศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญ แผนกภาษาอังกฤษคือ พระยาอนุมานราชธน (ยง เสฐียรโกเศศ)

สำหรับการแปลแบบลามในสมัยสยามปฏิรูปนี้ มีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาวะคับขันทางการเมืองในยุคล่าอาณานิคมของมหาอำนาจยุโรปอย่าง อังกฤษและฝรั่งเศส โดยเฉพาะเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและการแบ่งกันพรหมแดน การลงนามในสนธิสัญญาต้องลงนามถึงสามฉบับได้แก่ ฉบับภาษาไทย

ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส ดังนั้น การเจรจาตกลงในแต่ละครั้ง การแปลแบบลายลักษณ์อักษรและแบบล่ำเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ ในปี พ.ศ. 2435 หลุยส์ ฟูเนอว์ได้บันทึกว่า “ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ เยาวชนหนุ่มสาวสยามเรียนภาษาฝรั่งเศสอย่างขยันขันแข็ง และยังทำหน้าที่ล่ามชั้นยอดให้กับคณะทำงานแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสด้วย” (Fournereau, 1998: 106) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าภาษาฝรั่งเศสเริ่มมีบทบาทเด่นชัด อีกประการหนึ่งคือ การแปลกฎหมายในประเทศไทยเริ่มต้นพร้อมๆ กับการที่สยามเปิดประเทศ

สิ่งหนึ่งที่จำเป็นสำหรับการแปลและการล่ามคือพจนานุกรม ในคณะมิสชันนารีฝรั่งเศส มีพระสังฆราชสองรูปผู้มีความเป็นปราชญ์ด้านภาษาและวัฒนธรรมไทยคือ พระสังฆราชปาลเลอกัวซ์และพระสังฆราชเวย์ โดยพระสังฆราชองค์แรก ท่านได้นิพนธ์พจนานุกรมสี่ภาษา ไทย-ละติน-ฝรั่งเศส-อังกฤษ ชื่อว่า “สัพพะ พะจะนะ พาสา ไท” (Dictionarium Linguae Thai) พิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2397 ท่านมีบทบาทสำคัญในการแปลวรรณกรรมจากภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย จากภาษาไทยเป็นภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษในหนังสือไวยากรณ์ไทย (Grammatica Linguae Thai) ซึ่งตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2393 มีการแปลข้อความบางตอนในวรรณคดีไทยทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง การแปลสุภาษิตไทยหลายบทเช่น “สี่ตีนยังรู้พลาดนักปราชญ์ยังรู้พลั้ง” “สำเนียงส่อภาษากิริยาส่อสกุล” (สิทธา พินิจภูตล, 2526: 36-37) สำหรับพระสังฆราชเวย์ ท่านตรวจทานพจนานุกรมของท่านปาลเลอกัวซ์และเรียบเรียงขึ้นใหม่โดยตัดส่วนที่เป็นภาษาละตินออก และใช้ชื่อว่า “ศรีพจนานุกรมภาษาไทย” (Dictionnaire siamois-Français-Anglais) ตีพิมพ์ในปีพ.ศ. 2439 พจนานุกรมอีกเล่มหนึ่งซึ่งเป็นที่แพร่หลายในการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสในยุคปัจจุบันคือพจนานุกรมภาษาฝรั่งเศส-อังกฤษ-ไทย พจนานุกรมฝรั่งเศส-ไทยและไทย-ฝรั่งเศสแต่งโดย ศาสตราจารย์ น.อ.พระยามวิรัชพากย์⁴ ศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญ

⁴ จาก “แบบสอนอ่านภาษาฝรั่งเศส” ตีพิมพ์ในปีพ.ศ. 2463 พระยามวิรัชพากย์สอนภาษาฝรั่งเศส ณ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยและโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สำหรับหน้าที่อื่นๆ ได้แก่ อาจารย์พิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หัวหน้ากองประวัติศาสตร์ กองทัพเรือ กระทรวงกลาโหม อัครราชทูตประจำกระทรวง อธิบดีกรมพิธีการทูต

ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลฝรั่งเศสและรัฐบาลไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 การศึกษาโดยคณะนักบวชฝรั่งเศสและภาษาฝรั่งเศสกลับเริ่มลงหลักปักฐานอย่างมั่นคง และเติบโตเป็นลำดับที่เข้มแข็งพร้อมกับผลิดอกออกผลขยายพืชพันธุ์แห่งการศึกษาอย่างรุ่งเรืองในรัชสมัยต่อๆ มา สิ่งนี้เกิดขึ้นได้เนื่องมาจากการเดินทางมาสมทบของภคินีคณะอูสุริน คณะรักไม้กางเขน (เดิมคือคณะแซงต์โมรี) และการก่อตั้งโรงเรียนตามจังหวัดต่างๆ ของนักบวชคณะแซนต์คาเบรียล คณะแซนต์ปอลเดอชาร์ตและคณะอูสุริน ภาษาและอารยธรรมฝรั่งเศสได้รับการเผยแพร่และมั่นคงมากขึ้นเมื่อรัฐบาลไทยบรรจุวิชาภาษาฝรั่งเศสในแผนการเรียนทั้งระดับเตรียมอุดมศึกษาและระดับอุดมศึกษาช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 7 ส่วนหนึ่งของผู้ที่จบการศึกษาสายนี้ บ้างก็ประกอบอาชีพในวงการแปล บ้างก็ประกอบอาชีพอื่นพร้อมๆ กับการสร้างสรรค์ผลงานแปล

ผลงานแปล

บทความส่วนนี้ประสงค์จะนำเสนอภาพรวมของงานแปลฝรั่งเศส-ไทยและไทย-ฝรั่งเศส โดยจะเรียงตามลำดับตัวอักษรของชื่อผู้แปล ชื่อเรื่องและแบ่งประเภทผลงานตามสายงานวิชาการ การค้นคว้าครั้งนี้อาศัยฐานข้อมูลของหอสมุดและสำนักวิทยบริการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่นและฐานข้อมูลออนไลน์ SUDOC⁵ ของประเทศฝรั่งเศส

แม้ว่าการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสจะมีความมั่นคง ดังจะเห็นได้จากการก่อตั้งสมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์หรือการสอนในสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง แต่ต้องยอมรับว่าภาษาฝรั่งเศสไม่ใช่ภาษาที่แพร่หลายนักในประเทศไทย แม้จะมีการแปลผลงานของนักคิดนักเขียนฝรั่งเศส แต่มักจะเป็นการแปลงานที่แปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วเสียเป็นส่วนใหญ่ สำหรับ

⁵ SUDOC ย่อมาจาก Système Universitaire de Documentation เป็นฐานข้อมูลกลางที่รวบรวมรายการสิ่งพิมพ์และงานค้นคว้าวิจัยจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วประเทศฝรั่งเศส ปัจจุบันมีความร่วมมือระหว่าง SUDOC และ BULAC (Bibliothèque universitaire des langues et civilisations) จึงทำให้สามารถสืบค้นข้อมูลงานเกี่ยวกับประเทศไทยได้สะดวกขึ้น โดยจะระบุแหล่งสืบค้นทั้งที่อยู่ในประเทศฝรั่งเศสและห้องสมุดสาขาในประเทศไทย

งานแปลโดยตรงจากภาษาฝรั่งเศสในยุคแรกๆ ที่พอจะรวบรวมได้มีน้อยมาก ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากช่วงระยะเวลาก่อน พ.ศ.2520 เป็นช่วงที่การเมืองเปลี่ยนแปลงบ่อย จึงส่งผลให้สภาพสังคมไม่มีความแน่นอน การที่รัฐตรวจสอบเนื้อหาของสื่อ และโรงพิมพ์ และอาจเป็นช่วงกำลังบ่มเพาะ “ชนชั้นบัณฑิต” ที่จะมารับใช้สังคม จากการสืบค้นสามารถค้นพบงานแปลดังนี้

ผู้แปล	ฉบับภาษาไทย	ต้นฉบับ	นักประพันธ์
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	- หลวงจำเนียรเดินทาง	- Voyage de M. Perrichon	- Eugène Labiche
โคทม อารียา	- แผ่นดินของเรา	- La Terre des Hommes	- Antoine Saint-Exupéry
จิตรเกษม สีนุกูเรื่อง	- คนไร้ดีด	- Le voyageur sans bagage	- Jean Anouilh
	- ลาดาม โอ กาเมเลีย	- La dame aux camélias	- Alexandre Dumas
	- เสด็จจัดมรณะ	- La reine morte	- Henri de Mantherlant
ลัดดา วงศ์สายัณห์	- คุณพ่อกอริโยต์	- Père Goriot	- Honoré de Balzac
วิทย์ ศิวศรียานนท์	- มาตามโบวารี	- Madame Bovary	- Gustave Flaubert
สันต์ ท. โกมลบุตร	- ราชอาณาจักรสยาม	- Du Royaume de Siam	- Simon de la Loubère
	- ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม	- Histoire naturelle et politique du Royaume de Siam	- Nicolas Gervaise
	- เล่าเรื่องกรุงสยาม	- Description du Royaume Thai ou Siam	- Mgr. Pallegoix
อำพรพรณ โอตระกูล	- คนนอก	- L'Étranger	- Albert Camus
	- ความตายอันแสนสุข	- La morte heureuse	- Albert Camus
	- เจ้าชายน้อย	- Le Petit Prince	- Antoine Saint-Exupéry
	- ดิสตู คนปลูกต้นไม้	- Tistou les pouces vertes	- Mauric Druon

หลังจากสงครามไทยผ่านพ้นความขัดแย้งทางการเมืองเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 สื่อก็มีความเป็นอิสระมากขึ้น ประกอบกับเป็นช่วงประชาธิปไตยเบ่งบาน บัณฑิตผู้รู้ภาษาฝรั่งเศสมีจำนวนมากกว่าเดิม ทั้งที่จบการศึกษาในประเทศ และต่างประเทศ ก่อให้เกิดบรรยายการที่เหมาะสมกับการสร้างสรรค์งานวิชาการ และบันเทิงคดี ดังนั้น ผลงานแปลในระยะหลังนี้จึงได้รับการถ่ายทอดและตีพิมพ์ ออกมาเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

งานแปลฝรั่งเศสในแวดวงวรรณกรรม

เมื่อพิจารณาชื่อหนังสือ จะพบว่าหนังสือแปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นไทย ส่วนใหญ่เป็นผลงานแปลวรรณกรรมหรือที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม ทั้งนี้เพราะผู้รู้ภาษาฝรั่งเศสในเมืองไทยมักจะจบการศึกษาในสาขาศิลปะ-ฝรั่งเศส และศึกษาต่อในสายอักษรศาสตร์ วรรณกรรมแปลเหล่านี้สามารถส่งเสริมให้ผู้อ่าน “รู้จักผู้อื่น” โดยผ่านตนเอง กล่าวคือ การเข้าถึงวัฒนธรรมและแนวความคิดของชนชาตินั้นๆ จากการอ่านงานแปล

ผู้แปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	นักประพันธ์
กรรณิกา จรรย์แสง	- ชาติวิจารย์เรื่อง "คนนอก" ของอัลแบร์ กามูส์	- L'Étranger d'Albert Camus	- Jean-Paul Sartre
	- รุกขสยาม ในนามของพระเจ้า	- Pour la grande gloire de	- Morgan Sportès
	- แรด	- Rhinocéros	- Eugène Ionesco
	- เรื่องของโจนาส หรือ ศิลปินกับงาน	- Jonas ou l'artiste au travail	- Albert Camus
งามพรรณ เวชชาชีวะ	- คนเดียวเองหรือคะ	- Vous êtes toute seule ?	- Claude Pujade-Renaud
	- วันศุกร์ คู่หูโรบินสัน ครูโซ	- Vendredi ou la vie sauvage	- Michel Tournier
จุฑารัตน์ เบญจฤทธิ์	- คนเกี่ยวข้าว	- Le Faucheur	- Claude Seignolle

ผู้แปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	นักประพันธ์
ดารณี เมืองมา	- กุสตาเดียว	- Le crocheteur borgne	-Voltaire
	- ซาดิกหรือกรรมลิขิต	- Zadig ou la destinée	-Voltaire
	- ขาวกับดำ	- Le blanc et le noir	-Voltaire
	- มหาวิหารนอเทรอด-ตามแห่งกรุงปารีส	- Notre - Dame de Paris	- Victor Hugo
	- เมื่อนาฬิกาตีแปดที่	- Les huit coups de l'horloge	- Maurice Leblanc
	-นิทานสองพี่น้อง : ชุดสีแดง	- Les contes rouges du chat perche	- Marcel Aymé
	- อาร์แซน ลูแปงปะทะเชอร์ล็อก โฮล์มส์	- Arsène Lupin contre Herlock Sholmès	- Maurice Leblanc
ทรายแก้ว ทวีวุฒิ	- นางฟ้าของพ่อ	- Quel amour d'enfant !	- Comtesse de Ségur
ธีรา สุขสวัสดิ์ ณ อยู่ธยา	- ทรวนชีวิต	- Les Misérables	- Victor Hugo
	- ลูกทะเล	- Les travailleurs de la mer	- Victor Hugo
	- เสน่ห์ตะวันออก	- La tentation de l'Occident	- André Malraux
นงนัส ตาปสนันท์	- เจ้าชายปิโป	- Histoire du Prince Pipo	- Pierre Gripari
นพมาส ภัฏญา	- แต่งดองแก้มช็อกโกแลต	- Des cornichons au chocolat	- Stéphanie
	- ชั่วโมงนิรันดร์	- La nuit des temps	- René Barjarvel
	- กองทัพมด	- Les fourmis	- Bernand Werber
นิลิตา (นามปากกา)	- นิยายนกปากซ่อมดง		- Guy de Maupassant
ประยัด นิชานนท์	- กาฬวิบัติ	- La Peste	- Albert Camus
พวงคราม พันธุ์บุรณะ	- บทเรียนแห่งสันติภาพ	- Éducation européenne	- Romain Gary

ผู้แปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	นักประพันธ์
พนิดา บุษปภาชน์	- ความสุขของกัสปาร์ดี	- La fortune de Gaspard	- Comtesse de Ségur
พิมพ์วรรณ ทิพย์ ดาราภา	- เรื่องชนๆของโซฟี	- Les malheurs de Sophie	- Comtesse de Ségur
พูนสุข ต้นพรหม	- กริบูย	- La véritable histoire de Gribouille	- George Sand
	- ดินแดนแห่งเจตจำนง 36,000 อย่าง	- Le pays des 36000 volontés	- André Maurois
	- เด็กในตู้	- L'Enfant dans le placard	- Othilie Bailly
	- ตระนชีวิต	- Les Misérables	- Victor Hugo
สารภี แกสตัน	- สาวสามสิบ	- La femme de trente ans	- Honoré de Balzac
สองค์ มะลิกุล	- เงาปริศนา	- L'ombre chinoise	- Geogres Simenon
	- ฆาตกรรมในฮอลแลนด์	- Un crime en Hollande	- Georges Simenon
	- นิทาน 18 เรื่อง ชุดสิงโต ถูกหลอก	- Dix huit fables du roi lion	- Jean Moucis
	- บ้านที่กลับ	- Maigret chez le ministre	- Geogres Simenon
	- บ้านอาถรรพ์	- Le haut mal	- Georges Simenon
	- ผู้รอบฆ่า	- L'assasin	- Georges Simenon
	- รักต้องฆ่า	- Maigret et les vieillards	- Georges Simenon
	- หมาเหลือง	- le chien jaune	- Georges Simenon
สิทธา พินิจภูวดล	- คนตรีดีใจ	- Aimez-vous brahms ?	- François Sagan
	- ราตรีประดับจันทร์	- Le Médianoche amoureux	- Michel Tournier

ผู้แปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	นักประพันธ์
สุภาภรณ์ อาภาวิชชุธรรม์	- ตรวนชีวิต	- Les Misérables	- Victor Hugo
	- ตำนานทะเลสาบเลม็อง	- Légendes du Léman	- Bernard Clavel
	- ตำนานทะเลสาบและแม่น้ำ	- Légendes des lacs et rivières	- Bernard Clavel
	- ตำนานภูเขาและป่า	- Légendes des montagnes et forêts	- Bernard Clavel
	- ตำนานแห่งท้องทะเล	- Légendes de la mer	- Bernard Clavel
วิลยา วิวัฒน์ศรี	- ก้องคิตต์	- Candide	- Voltaire
	- เจ้าหนู	- Le Drôle	- François Mauriac
	- ชุดประดาน้ำและมีเสื้อ	- Le scaphandre et le papillon	- Jean-Dominique Bauby
	- ซาดิก ปรัชญานิยาย	- Zadig, roman philosophique	- Voltaire
	- บันทึกของกาติซง	- Les mémoires d'un âne	- Comtesse de Ségur
	- พ่อกอริโยต์	- Le père Goriot	- Honoré de Balzac
	- ราชมรรคา	- La voie royale	- André Malraux
	- สามใบเถากับโซฟี	- Les petites filles modèles	- Comtesse de Ségur
	- หญิงรักร้าง	- La femme abandonnée	- Honoré de Balzac

นอกจากตัวอย่างรายชื่อหนังสือแปลข้างต้นแล้ว พบว่ายังมีกรแปลผลงานนวนิยาย เรื่องสั้นและ กวีนิพนธ์ฝรั่งเศสแบบรวมเล่มและงานวิจัย ผู้สร้างสรรค์ผลงานเหล่านั้นประกอบด้วยคณาจารย์ภาษาฝรั่งเศสและผู้ที่สำเร็จการศึกษาสาขาวิชาการแปลฝรั่งเศส-ไทย ผลงานดังกล่าว ได้แก่ “เพียงกระจก้น” รวมเรื่องสั้นฝรั่งเศสร่วมสมัยสิบแปดเรื่อง “เหนือภาษาและกาลเวลา” รวมงานแปลวรรณกรรม

ฝรั่งเศสศตวรรษที่ 19 “ชาร์ลส์ โบตแลร์ : กวีและนักวิจารณ์ศิลปะ” โดยสดชื่น ชัยประสาธน์ และ “กวีนิพนธ์ฝรั่งเศสร่วมสมัย” บทวิเคราะห์และสรณินพนธ์ ซึ่งงานวิจัยและงานแปลชิ้นหลังนี้เป็นผลสัมฤทธิ์ของการทำงานร่วมกันระหว่าง อัจฉรา วรณเชษฐ์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร) ธีรา สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และอุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) กล่าวได้ว่าปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดผลงานแปลคือการค้นคว้าวิจัย

งานแปลฝรั่งเศสในแวดวงมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

นอกเหนือจากงานประเภทแปลวรรณกรรม พบว่ายังมีงานแปลใน วงวิชาการสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ งานแปลในแวดวงนี้เปิดโอกาส ให้ทั้งผู้แปลและผู้อ่านเข้าใจถึงภูมิประวัติ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งรับรู้ทัศนคติ ของนักเขียนฝรั่งเศสที่มีต่อประเทศไทย และวิทยาการต่างๆในยุโรป เนื่องจาก มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคมวิทยา ภาษาศาสตร์ นิติศาสตร์ เดิมทีผลงานประเภทดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของกองวรรณกรรม และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ต่อมาในระยะ 10 กว่าปีที่ผ่านมานี้ หน่วยงาน รับผิดชอบและสร้างความร่วมมือเพื่อผลิตผลงานแปลมีมากขึ้น อาทิ ศูนย์ข้อมูล เพื่อการค้นคว้าวิจัยฝรั่งเศส-ไทยศึกษา (Centre de Documentation des Études Franco-Thaïes) มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์ศึกษากฎหมายฝรั่งเศส (Centre d'Etudes de Droit Français) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักฝรั่งเศสแห่งปลาย บุรพ-ทิศ (École Française d'Extrême Orient) อันยังประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยในสาขานี้

ผู้แปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	ผู้ประพันธ์
กรรณิกา จรรย์แสง	- งานโบราณคดีในสยาม พระปฐมเจดีย์	- Essai d'inventaire archéologique su Siam année 1912	- Lunet de la Jonquière
	- ต้นร่างว่าด้วยการ วิเคราะห์ภาพยนตร์	- Esquisse d'une philosophie du cinéma	- André Malraux
	- ชาติวิจิตรนิพนธ์เรื่อง "คนนอก" ของอัลแบร์ กามูส	- L'Étranger d'Albert Camus	- Jean-Paul Sartre
	- ตะวันออกศึกษาและ มนุษยศาสตร์	- L'Orientalisme et les sciences humaines	- Jacques Filliozart
	- พุทธศาสนิกบุรุษธรรมสนทนา ตะวันออก-ตะวันตก	- Buddhadasa Bhikkhu : rencontre spirituelle Orient-Occident	- Kannika Chansang
	- ศรีวิชัยในงานของ ยอร์ช เซเดส์	- Srivijaya dans l'oeuvre de George Coédès	- Pierre-Yves Manguin
	- ร.แสงกาฬ คิผู้เคร่งขรึม ปฐนียบุคคลผู้ควรแก่ การเข้าถึง	- Robert Lingat, austère mais incontournable, ou un éminent juriste vu par un ancien étudiant devenu enseignant (archan)	- Georges Condominas
	- ว่าด้วยการได้มาซึ่งความ เป็นเอกเทศ	- La conquête de l'autonomie	- Pierre Bourdieu
กรรณิการ์ วิลเกษม และสุธาสิณี ผลวัฒนะ	- ยอร์ช เซเดส์กับงานจารึก วิทยา	- George Coédès et l'épigraphie	- Claude Jacques
ไชศรี ศรีอรุณ	- ศิลปะจากประเทศไทย	- Les Arts de Thaïlande	- Geogre Coédès
ไชศรี ศรีอรุณ และ สันติ เล็กสุขุม	- ยอร์ช เซเดส์ กับ สถาปัตยกรรมขอม	- Geogre Coédès et l' architecture Khmers	- Jacques Dumargay
จินดา จินตเสรี	- สัญญาประชาคม	- Le contrat social	- Jean-Jacques Rousseau
จิระพรรษ์ บุญเกียรติ	- การแปลคือการถ่ายทอด ความหมาย มิใช่การถ่ายทอดภาษา	- Transcoder ou réexprimer ?	- Marianne Lederer

ผู้แปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	ผู้ประพันธ์
ดวงเพ็ญ พันธุ์หงษ์	- ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศฝรั่งเศสและกรุงสยาม - การเดินทางของบาทหลวงตาทาชาร์ด เล่ม 1	- Histoire de la relation de la France et du Siam - Le voyage du père Tachard Vol. 1	- Gabriel Maurel - Père Tachard
ทองกร โภครธรรม	- ร่างกายภายใต้บังคับการ	- Les corps dociles	- Michel Foucault
ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล	- จดหมาย ร.แสงกาตถึงฯพนฯ ปริทัศน์ มนยงค์	- คัดจากจดหมายเหตุแห่งชาติ กต.๓๕.๑/๔๒ เอกสารเพิ่ม ๘ เรื่อง ร.แสงกาต ที่ปรึกษากระทรวงยุติธรรม ขอมาค้นคว้าประวัติกฎหมาย ณ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง	- Robert Lingat
	- อิทธิพลฮินดูในกฎหมายเก่าของสยาม	- L'influence indoue dans l'ancien droit siamois	- Robert Lingat
นพพร ประชากุล	- การแปล : จากปฏิบัติสู่ทฤษฎี	- De l'expérience aux concepts	- Danica Seleskovitch
	- การเตรียมตัวแปลด้านเทคนิค	- Apprendre à préparer un sujet technique	- Marianne Lederer
	- กิจกรรมแบบโครงสร้างนิยม	- L'activité structuralisme	- Roland Barthes
นันทพร บรรลือสินธุ์	- สัมพันธภาพของประเทศไทยกับประเทศสยาม พ.ศ.2223-2450	- Relations de la France et du Siam 1680-1907	- Sauve
บุตรี สุวรรณบุญย์	- ความรับผิดชอบร่วมกันในประเทศสยาม	- La responsabilité collective au Siam	- Robert Lingat
	- สกุลช่างศิลป์ทวารวดี	- L'école de Dvâravatī	- Jean Boisselier et Jean-Michel Beurdeley
ปอล ชาเวียร์	- จดหมายเหตุการแพร่ศาสนาและการเดินทางของบรรดาพระสังฆราชประมุขมิสซังและพระสงฆ์ในปกครอง ในปี ค.ศ. 1672 - ค.ศ. 1675	(ไม่สามารถสืบค้นต้นฉบับได้)	
	- ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม	- Histoire du Royaume de Siam	- François Henri Tourpim

ผู้แปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	ผู้ประพันธ์
ปัญญา บริสุทธิ์	- ชนชาติต่างๆ ในแหลมอินโดจีน	- Les peuples de la péninsule indochinoise	- George Coedès
ประทุมรัตน์ วงศ์ดนตรี	- จดหมายเหตุการเดินทางของพระสังฆราชแห่งเบริธ ประมุขมิสซัง สู่อาณาจักรโคจีนจีน	- Relation du voyage de Monseigneur l'évêque de Béryte Vicaire Apostolique au Royaume de la Cochinchine	- Jean de Bourges
	- สยามและคณะมิสชันนารีฝรั่งเศส	- Siam et les missionnaires français	- Adrien Launay
ประหยัด นิชลานนท์	- ความเป็นมาของรอบนักษัตรในกัมพูชา	- L'Origine du cycle des douze animaux au Cambodge	- George Coedès
	- ว่าด้วยปฐมสมโพธิ ฉบับยอร์ช เซเดส์	- A propos de la Pathamasambodhi de George Coedès	- Jacqueline Filiozart
	- ธรรมะกับกาลเวลา	- Dharma et Temps A propos de Manu	- Robert Lingat
ปรีดี พิศภูมิวิถี	- ข้อสังเกตว่าด้วยการชำระกฎหมายสยามในปีพุทธศักราช 2348	- Note sur la révision des lois siamoises en 1805	- Robert Lingat
	- พระราชประวัติขณะทรงผนวชในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ	- La vie religieuse du roi Mongkut	- Robert Lingat
เพ็ญศิริ เจริญพจน์	- อินโดจีนศึกษา	- Etudes Indochinises	- George Coedès
	- มอญในทราวดี	- Les Môns de Dvâravati	- George Coedès
	- พุทธศาสนวิกฤตสองสมัยในสยาม (พ.ศ.2310-2394)	- La double crise de l'Eglise bouddique au Siam (1767-1851)	- Robert Lingat
พรณี เจริญสมจิตร	- ยักษ์ความเรียงเพื่อระลึกถึงยอร์ช เซเดส์ "ยักษ์ใหญ่" แห่งวงการไทยศึกษา ทว่าไม่เป็นที่รู้จักในฐานะนักมานุษยวิทยา	- Qui sont les géants mythiques des Thaïs ?	- Helmut Loofs-Wissowa
	- สถานภาพของชาวต่างชาติในสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 17	- La condition des étrangers au Siam au XVII ^e siècle	- Robert Lingat

ผู้แปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	ผู้ประพันธ์
เพ็ญฤทัย ตันธีรวิทย์	- เรื่องราวของของคณะ สังฆราชฝรั่งเศสในราชอาณาจักรสยาม	- Relations des missions des évêques français au royaume de Siam	-
เพ็ญฤทัย วาสบุญมา	- บันทึกเรื่องมิชชันแห่งกรุง สยาม	- Mémoire sur la Mission de Siam	- Mgr. Pallegoix
ไพโรจน์ กัมพูศิริ	- สถานะของหญิงในสยาม	- Le statut de la femme au Siam	- Robert Lingat
รัชฎาพร ฤทธิจันทร์	- การค้นพบเหรียญโบราณ ในสยามกับอาณาจักร ทวารวดี	- Découverte numismatique au Siam intéressant de Dvaravāti	- George Coëdès
วรสุลศีร์ ส่งเจริญ	-การเดินทางรอบโลก ตอนประเทศสยาม	- Java, Siam, Conton, Voyage autour du Monde par Marquis de Ludovic Beauvoir	- Comte de Beauvoir
วัลยา เรืองสุนทร	- การแปลที่คาร์ตูม : จากทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ	- Traduire à Khartoum : de la théorie à la pratique	- Saadia Elamin
วัลยา วิวัฒน์ศร	- การอ่านวรรณกรรม	- Pour lire le roman	- Jean-Pierre Golden Stein
วราวุฒ ปัทมะดงษ์	- จุดหมายเหตุการณ์ศาสตร์ จากฝรั่งเศสเกี่ยวกับ อาณาจักรสยามในรัช สมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช	(ไม่ปรากฏชื่อต้นฉบับ)	
วิมลศิริ อังคศิริสรรพ	- มายาคติ	- Mythologie	- Roland Barthes
สดชื่น ชัยประสาธน์ และสุมาลี วีระวงศ์	- ทฤษฎีความหมายกับ การแปลวรรณกรรม	- Traduction littéraire et théorie du sens	- Fortunato Isaraël
สิริวรรณ จุฬากरण	- เมื่อนักวิจัยอ่านบันทึก ของปราชญ์	- Lecture, lecteurs, lettres, littérature	- Pierre Bourdieu

ผู้แปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	ผู้ประพันธ์
อรพินท์ ชาทูประมัย	- การสอบทานภาษาบาลี ในพงศาวดารสมัยอยุธยา	- Une recension Pâlie des annals d'Ayuthaya	- George Coedès
	- จดหมายศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ถวายแก่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ	- Quelques lettres inédites de George Coedès au Prince Damrong Rajanubhab	- George Coedès
อุดม รัฐอมฤต	- พยานตามกฎหมายเก่า ของสยาม	- La prevue dans l'ancien droit siamois	- Robert Lingat

งานแปลฝรั่งเศสในแวดวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำหรับงานวิชาการในสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พบว่างานแปลจากภาษาฝรั่งเศสโดยตรงนั้นไม่แพร่หลายนักด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และงานแปลประเภทนี้มักจะแปลมาจากภาษาอังกฤษ แม้ว่าจะเป็นเทคโนโลยีของประเทศฝรั่งเศสก็ตาม

ช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 มีคณะทำงานกลุ่มหนึ่ง คือ ศูนย์การแปล คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือที่รู้จักกันในปัจจุบันคือ ศูนย์การแปลราชนครินทร์ และศูนย์ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Centres de documentation Universitaire, Scientifique et Technique) ร่วมกันจัดทำวารสารฉบับภาษาฝรั่งเศส-ไทย โดยใช้ชื่อว่า “STF เทคโนโลยี-ทันโลก” ผลงานดังกล่าวเปิดโอกาสให้ได้รับรู้ข่าวสาร ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ วิทยาการคอมพิวเตอร์ สุขภาพและงานวิจัยทางการแพทย์ที่สำคัญๆ ของประเทศฝรั่งเศส นักแปลกลุ่มดังกล่าวประกอบด้วย จิระพรรษ์ บุญเกียรติ ธารทิพย์ แก้วทิพย์ นพพร ประชากุล สัญชัย สุกฤษณานนท์ สุธินาฏ บุญพรคนาวิก และ Gérard Fouquet สำหรับนักแปลท่านอื่นๆ ต่างสร้างสรรคผลงานตามโอกาส

นักแปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	ผู้ประพันธ์
ธารทิพย์ แก้วทิพย์	- ข้าวพันธุ์ใหม่ที่สามารถต้านทานโรคแบคทีเรีย	- un riz transgénique qui résiste à bactériose	- ศูนย์ TSRI/Plant Division- Clade Fauquet
	- จากอ็ฟวรี ถึง จวงวิลลี ความเป็นมาของการพัฒนาระบบผลิตน้ำประปา	- D'Ivry à Joinville, l'histoire d'une filière originale	- Jean -Claude Moussy
	- จียอนแนช เดส์ โซส์ ทำลายสถิติโลกในการผลิตน้ำประปาได้ถึง 3 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน	- 3 millions de mètres cubes par jour. Record du monde pour Lyonnaise des Eaux	- Service de presse, Lyonnaise des Eaux
นพพร ประชากุล	- การศึกษาดาวเคราะห์ฮุยเกนส์มุ่งพิชิตดาวไททัน	- Huygens à la conquête de Titan	- Service de presse AEROSPATIALE
	- ดาวเทียมรุ่นสปอต	- La filière SPOT	- สถาบัน CNES
	- โครงการใหญ่เพื่อระดมพลังแห่งการวิจัย	- Quatre grands programmes pour mobiliser les énergies	- Dimitri Prochasson
บุตรี สุวรรณะบุญย์	- การเสื่อมสภาพและการฟื้นฟูสภาพของดิน : โครงการวิจัยร่วมไทย-ฝรั่งเศส	- Dégradation et réhabilitation des sols : histoire d'une collaboration	- Roland Poss และ Christian Hartmann
วังโรทัย สิงหวิวานนท์	- งานวิจัยเรื่องโรคเอดส์ในไทย : การป้องกันการติดเชื้อจากมารดาสู่บุตร	- Recherches sur le SIDA en Thaïlande : la prévention de la transmission du virus de la mère à l'enfant	- Marc Lallemand
ศิริวรรณ ศิลพัชรนนท์	- การพัฒนาด้านเทคโนโลยีข้อมูลดาวเทียม : กรณีศึกษาความร่วมมือฝรั่งเศส-ไทย	- Le développement de télédétection : un cas de partenariat franco-thaï	- Siriwan Silapacharanan
สัญญา สุลักษณ์านนท์	- บรูเซลโลซิส ในมนุษย์ : เส้นทางสำคัญในการพัฒนานโยบายการฉีดวัคซีน - หมูพันธุ์ใหม่ซึ่งเกิดจากความร่วมมือระหว่างฝรั่งเศสและจีน - Caulerpa Toxifolia สาหร่ายสีเขียวซึ่งไม่อาจควบคุมได้	- Brucellose humaine : voie potentielle pour le développement d' une stratégie vaccinale - Un nouveau type de porc issu d' une collaboration franco - chinoise - Caulerpa taxifolia : l' indomptable algue verte	- สถาบัน INSERM/ Montpellier - Service de presse, สถาบัน INRA - Florence Raynal

งานแปลไทย-ฝรั่งเศส

สำหรับการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาฝรั่งเศสโดยตรง พบว่ามีปริมาณน้อยกว่าการแปลจากฝรั่งเศสและไทย หากจะใช้มุมมองด้านการเมืองและเศรษฐกิจอธิบายสาเหตุ อาจเป็นเพราะประเทศไทยไม่ใช่คู่ค้าหลักของประเทศฝรั่งเศส และเมื่อเรามองย้อนกลับไปในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ประเทศฝรั่งเศสและมหาอำนาจในยุโรปต่างมุ่งหน้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในจีนและอินเดียเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพบว่างานแปลที่ได้รับการแปลจากภาษาไทยประกอบด้วยงานวรรณกรรมคลาสสิกและร่วมสมัย รวมถึงงานเขียนเกี่ยวกับพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็นผลงานที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ที่สำคัญวรรณกรรมบางเล่มได้รับรางวัลซีไรต์ อาทิ ลูกอีสาน (นวนิยายซีไรต์ พ.ศ.2522) ตลิ่งสูง ชุงหนัก (นวนิยายซีไรต์ พ.ศ. 2531) ซอยเดียวกัน (เรื่องสั้นซีไรต์ พ.ศ. 2527) สำหรับเจ้าของบทประพันธ์เป็นผู้มีชื่อเสียงระดับแนวหน้าของประเทศ ดังข้อมูลตัวอย่างที่ปรากฏในตารางนี้

นักแปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	ผู้ประพันธ์
จิตเกษม สีนุกูเรื่อง	-Khun Chang, Khun Phén : La femme, le héros et le vilain	- ชุนช้าง ชุนแผน	- สุนทรภู่
จินตนา ยศสุนทร	- 35 poèmes et chansons thaïs	- ร้อยกรองไทย 35 บท	
ธารทิพย์ แก้วทิพย์ และ Gérard Fouquet	- L'âme et la vie	- ชีวิตเปลี่ยนไป หัวใจเปลี่ยนตาม	- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล
พูนศรี (นางนวล) ตาปสนันท์ และ Christiane Le Baron	- L'Étreinte du serpent	- งูเกี่ยว	- ศรีดาวเรือง (วรรณภา สวัสดิ์ศรี)
วารุณี ปัทมะดงษ์ และ ไมเคิล แครบพีรี	- A collection of citations honouring His Majesty King Bhumibol Adulyadej of Thailand by foreign institutions and organizations (December 1959 - July 2007)	- ประมวลคำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ของสถาบันและองค์กรต่างประเทศ (ธันวาคม พุทธศักราช 2502 - กรกฎาคม พุทธศักราช 2550)	

นักแปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	ผู้ประพันธ์
วาทณี ปัทมดงษ์ และ สิริวรรณ จุฬารักษ์	- Loin des siens	- ไกลบ้าน	- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
วัลยา วิวัฒน์ศร และ Pia Pierre	- Et les serfs se meurent	- แล้วหญ้าแพรกก็ แหลกลาญ	- อัครศิรี ธรรมโชติ
วัลยา วิวัฒน์ศร และ Danièle Charoenlert	- La capitale	- เมืองหลวง "ชอยเดียวกัน"	- วานิช จรุงกิจอนันต์
วิภาวรรณ ตูยานนท์ และ สิริวรรณ จุฬารักษ์	- Premier voyage en Europe du roi Chulalongkorn 1897 : correspondance royale et autres écrits au cours de son voyage en Europe	- การเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 1 ของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2440 : รวมพระราช หัตถเลขาและเอกสารการ เสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 ของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2440	- พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้า อยู่หัว
สมบัติ เครือทอง	- L'homme dans l'arbre	- คนบนต้นไม้	- นิคม รวยววา
สุภัทรา อรสุทธิกุลชัย	- Subhasit Phra Ruang	- สุภาษิตพระร่วง	- ฉบับชำระโดยสมเด็จพระ มหาสมณเจ้า กรม พระปรมาภิไธยทิตยโนรส
อมรสิริ สันต์สุรติกุล เกียรติสาร	- Principes du Boud- dhisme	- วินัยชาวพุทธ	- ท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)
อัจฉรา ไซติบุตร และ Jean-Claude Neveu	- Khiat kha kham	- เขียดขาคำ	- ลาว คำหอม (คำสิงห์ ศรีนอก)
	- La maison au bord de la mer	- บ้านริมทะเล	- อัครศิรี ธรรมโชติ
Anatole-Roger Peltier	- Chao Bun Hlong	- เจ้าบุญหลง	วรรณกรรมพื้นบ้าน ไทยเขิน
	- Kalè Ok Hno	- กาแลออกหน่อ	
	- Nang Phon Hom : la femme aux cheveux parfumés	- นางผมหอม	
	- Sujavanna	- สุขวันณะวัพลวง	
Christiane Le Baron	- Nirat Muang Klaeng	- นิราศเมืองแกลง	- สุนทรภู่

นักแปล	ผลงาน	ต้นฉบับ	ผู้ประพันธ์
Edmond Pezet , Père	- Suikigata : le cœur du Bouddhisme	- ความว่างในแก่นพุทธศาสนา	- ท่านพุทธทาสภิกขุ
Fédéric Debono	- La flûte de paddy	- ปี่ข้าวน้อย	- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
Gérard Fouquet	- Fils de l'I-Sân	- ลูกอีสาน	- คำพูน บุญทวี
Jean Toureille- Lichtenstein	- Berges hautes, troncs lourds	- ดั่งสูง ชุงหนัก	- นิคม รายยาวา
Marcel Barang	- Le couteau	- มีดประจำตัว	- ชชาติ กอบจิตติ
	- L'ombre blanche	- เงาสีขาว	- เสน่ห์ สังข์สุข
	- Une histoire ordinaire	- เรื่องธรรมดา	- ชชาติ กอบจิตติ
	- Une histoire vieille comme la pluie	- เจ้ากระเทย	- เสน่ห์ สังข์สุข
	- Venin	- อสรพิษ	- เสน่ห์ สังข์สุข ⁶
Wilan et Christain Pellaumail	- Plusieurs vies	- หลายชีวิต	- มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมทย์

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลายาวนานกว่าสามร้อยปีที่ประเทศฝรั่งเศสและประเทศไทยได้เจริญสัมพันธ์ไมตรีกัน แม้บางช่วงบางขณะความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศแทบจะเรียกได้ว่าขาดสะบั้นลง คือในช่วงสมเด็จพระนารายณ์สิ้นพระชนม์ลง และช่วงวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 แต่ภาษาและวัฒนธรรมฝรั่งเศสยังคงได้รับการสืบสานต่อมา หนึ่งในปัจจัยที่ช่วยให้ดำรงอยู่ได้คือการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศส กิจกรรมนี้ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายรัฐบาลฝรั่งเศสมาโดยตลอด ขณะที่ในประเทศฝรั่งเศส การเรียนการสอนภาษาไทยถือกำเนิดขึ้นกลางกรุงปารีส ในสถาบันภาษาและวัฒนธรรมตะวันออกแห่งชาติ (Institut National des Langues et Civilisations Orientales) ซึ่งเริ่มสอนภาษาไทยเบื้องต้น

⁶ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2551 สาธารณรัฐฝรั่งเศสมอบเหรียญอิสริยาภรณ์ Chevalier des Arts et des Lettres ให้แก่ นายเสน่ห์ สังข์สุข นักเขียนชาวไทยที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในประเทศฝรั่งเศส “อสรพิษ” เรื่องสั้นขนาดยาวของเขา ซึ่งแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสได้รับการตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Seuil สามารถขายได้ถึง 25000 เล่ม ส่วนเรื่อง “เงาสีขาว” นักวิจารณ์ชาวยุโรป ยกย่องให้เป็นผลงานชิ้นเอก

ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2419 (Delouche, 2006: 115) ต่อมา มีการเปิดสอนตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตรถึงระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสยามศึกษา รายวิชาหนึ่งที่เปิดสอนสำหรับนักศึกษาวิชาเอก คือ การแปล กล่าวได้ว่าวิชานี้เสมือนเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ภาษาและอารยธรรมของประเทศที่อยู่คนละซีกโลก

อีกปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนให้ประเทศฝรั่งเศสและประเทศไทยสืบสายสัมพันธ์ต่อกัน คือ การมอบรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติให้แก่ผู้ที่เผยแพร่ภาษาและอารยธรรมฝรั่งเศส นอกเหนือจากการสอนและการค้นคว้าวิจัยแล้ว ส่วนหนึ่งของการเผยแพร่คือ การผลิตผลงานแปล มีผู้ที่ได้รับเหรียญอิสริยาภรณ์จากรัฐบาลฝรั่งเศสชั้น *Commandeur dans l' Ordre des Palms Académiques* คือ เพ็ญศิริ เจริญพจน์ และชั้น *Chevalier dans l' Ordre des Palms Académiques* อาทิ กรรณิกา จรรย์แสง จุฑาธันย์ เบญจฤทธิ์ ดารณี เมืองมา ธีรา สุขสวัสดิ์ ฌ อยุธยา พูลสุข ตันพรหม สดชื่น ชัยประสาธน์ สารภี แกสตัน สิริวรรณ จุฬากรณิ์ สุธาสิณี ผลวัฒน์ะ สุภาภรณ์ อาภาวัชรุฒิ และอัจฉรา วรรณเชษฐ อย่างไรก็ตามหากต้องการจะให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นและความร่วมมือทางวิชาการได้รับการสานต่อ หน่วยงานของรัฐบาลไทยควรจะมอบรางวัลเชิดชูเกียรติให้แก่ผู้สร้างสรรค์ผลงานแปลชาวฝรั่งเศสบ้าง ในฐานะผู้เผยแพร่องค์ความรู้ด้านสังคม ภาษาวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง มิใช่การมุ่งทุ่มงบประมาณจำนวนมากเพื่อสร้างวาทกรรมให้กับวัฒนธรรมไทยพร้อมการเสนอขายรายการท่องเที่ยวในทางเทศกาลตามเมืองต่างๆ

บรรณานุกรม

- กรรณิกา จรรย์แสง. (2545). รายงานการวิจัยเรื่องสถานภาพเอกสารด้านฝรั่งเศส-ไทยศึกษาในประเทศไทย. นครปฐม: ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- กันตพงศ์ จิตต์กล้า. (2550). สถานภาพโรงเรียนคาทอลิกช่วงปฏิรูปการศึกษา สมัยรัชกาลที่ 5. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาฝรั่งเศสศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- กาลั้วช, เอเตียน. (2421) **ราชอาณาจักรสยามในงานแสดงศิลปหัตถกรรม ณ ชงปี เดอ มาร์ส พ.ศ.๒๔๒๑ และ ณ พระราชวังแวร์ซายส์ พ.ศ.๒๒๓๙ กับพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์; แปลจากภาษาฝรั่งเศสโดย สันต์ ท.โกมลบุตร . พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- จินตนา ยศสุนทร. (2541). **การถ่ายทอดภาษาฝรั่งเศสเป็นไทย 2 พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- แซร์แวส, นิโกลาส. (2506). **ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม; แปลจากภาษาฝรั่งเศสโดย สันต์ ท.โกมลบุตร.** พระนคร: ก้าวหน้า.
- ดวงตา สุพล. (2535). **ทฤษฎีและกลวิธีแปล พิมพ์ครั้งที่ 3.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เรียมวิรัชพากษ์, พระ. (2463). **แบบสอนอ่านภาษาฝรั่งเศส.** พระนคร: โรงพิมพ์ อัสสัมชัญ.
- ลีธา พินิจวอดล. (2526). **การแปลและการถ่ายทอดภาษาฝรั่งเศส-ไทย 3.** กรุงเทพฯ: สหบุรุษสาส์นการพิมพ์.
- Bressan, L. (2003). "The First sentence in Thai : A.D. 1646." in Journal of Siam Society. Vol.91. 240-244.
- Club Nouvelle. (1994). *Autour de la nouvelle.* Bangkok: Naga Presses.
- Decorp, Hans. (1999). *Sciences humaines et sociales en France au XXe siecle : une anthologie = สรรนิพนธ์มนุษยศึกษาและสังคมศาสตร์ ในประเทศฝรั่งเศสศตวรรษที่ 20.* Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Delouche, G. (2006). "Connaissance et reconnaissance de l'Autre : enseignement du thaï en France et du français en Thaïlande." in *La Thaïlande : continuité du partenariat avec la France.* Bangkok: Ministère de la Culture.

Fournereau, L. (1998). **Bangkok in 1892** ; translated from french by Walter, E.J. Tips. Bangkok: White Lotus.

École Supérieure d'Interprètes et de traducteurs. ; สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2554, จาก www.univ-paris3.fr/esit/

Palms académiques. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2554, จาก www.atpf-th.org/palm_academie.htm;